

Vigilia

A katolikus sajtó életében nem mutatkozott olyan látványos változás az elmúlt 3-4 évben, mint amit a lapalapítás korábbi (és csak lassan csillapodó), általános dömpingje láttán vélni lehetett volna. Pedig nem mondható, hogy a hitélet ökonómiai vonatkozásait teljesen érintetlenül hagyta volna a merkantil szemlélet (nem lenne fair a pápa-látogatással példálózni), de az üzleti szándék megtorpanni látszott a valóban a lelkiismeret szabadságával foglalkozó gondolatok igényessége láttán.

Nem mintha a könyvkiadásban a nagy politikai leleplezések egyházi vonatkozású „pikantériáira” nem lehetett volna vevőt találni. De a visszaemlékezések, naplók, életrajzok felszínes sztorijaihoz, vagy akár mindennapjaink „hitvitáihoz” nincs túl sok köze annak az olvasótábornak, amely saját vallási életének, személyes hitismeretének elmélyítéséhez keresi a megfelelő információkat.

Így érthető, hogy a katolikus folyóiratokat böngészve a fiataloknak szóló Igen, amely 1989-ben jelent meg először, valamint a Regnum Marianum által, 1990-től kiadott (szintén az ifjúságnak szánt) Zászlónk kivételével nemigen találkozhatunk újabb lapcímekekkel. (Bár a 49 évig tartó tetszhalálából újraéledt Pannonhalmi Szemlét feltétlenül meg kell említeni.)

A korábbi, már nagy hagyományokkal rendelkező katolikus kiadványok többnyire a püspöki kar felügyelete alatt működő Actio Catholica gondozásában jelennek meg. A Magyar Kurír kis példányszámú, informatív, félhivatalos napilap, a széleskörű tájékoztatás feladatát az Új Ember című hetilap látja el immár fél évszázada, a Teológia pedig 1966-óta, negyedévenként megjelenő szakfolyóirat.

Legrégebbi hazai katolikus folyóiratunk a Vigilia. Közel hatvanéves története annak a kornak a történelmi viharait is tükrözi, amelyek századunk egyik leghányatottabb sorsú intézményét, az egyházat állították újabb és újabb megpróbáltatások elé. Pillantsunk bele ennek a történetébe.

A harmincas évek elején joggal nevezték „reformkatolikusoknak” azokat a fiatal írókat, újságírókat, akik nemcsak a jobboldali radikalizmustól, de a nekik túl konzervatívnak tűnő, hivatalos katolicizmustól is el kívánták határolni magukat. Korszerű válaszokat akartak adni a társadalmi és kulturális kérdésekre, első lapjuk címe is: Korunk Szava. Radikális a programjuk is: „A mi katolicizmusunk nemcsak a múltban tudott mindig meglepően aktuális és modern lenni, nemcsak kétezer év szociális hullámszásának kaotikus zürzavaraiiban tudta a kikristályosodási tengely szerepét betölteni, hanem ma is.” Ennek az „aktív, katolikus orgánumnak” a köréből vált ki 1935-ben az a csoport, amely leginkább a francia katolicizmus, a francia katolikus irodalom hatása alatt állott, és létrehozták a Vigilia című lapot. *Aradi Zsolt, Balla Borisz, Posszonyi László* a keresztény humanizmust korszerű megvilágításba akarták helyezni azzal, hogy *Graham Green, Mauriac* világszemléletére kívánták felhívni a figyelmet. A hazai, katolikus elkötelezettségű írók (pl. *Sík Sándor, Rónay György, Pilinszky János*) mellett a más folyóiratoknál elkötelezettek is szerepeltek hasábjaikon (*Babits, Kodolányi, Sinka István, Szerb Antal, Tamási Áron*).

Az akkor 55 éves teológus professzor, *Schütz Antal*, lendületes (szinte adys lobogású) programcikket fogalmazott az első számban: „Vigilia: az őskereszténység szíve dobbanása. Ifjúság, élet, tartalom, alakítóerő. Elevenbe vágott, és ott vibrált a lelkekben az első indítás erejével az üdvözítő 'Vigilate' (virrasszatok!) felszólítása, amely végigzúg az Evangéliumon... Ez a vigiliás szellem és csak ez van hivatva elébe menni és elébe dolgozni a holnap nagy titkáinak.”

Az 1944-től szünetelő folyóirat 1946-tól Sík Sándor (1963-ban bekövetkezett haláláig tartó) szerkesztősége alatt indult újra, és ekkor már az irodalom mellett teológiával és egyháztörténettel foglalkozó tanulmányokat is közölni kívántak. Az autonóm lehetőségek

gyorsan bekövetkezett felszámolása hevesebb – bár nem kevésbé eredménytelen – ellenállást váltott ki a klérus részéről, mint amilyen rezignáltsággal a katolikus kultúra szereplői beletörődtek a megváltoztathatatlanba. Már 1946 nyarán, a magyar írók debreceni kongresszusán *Lukács György*, a „magyar irodalom egységé”-ről szólva nem kevesebbet kívánt az „új világ” íróitól, mint azt, hogy „szívvel-lélelkel, legbensőbb egyéniségükkel mondjanak igent ahhoz, ami ma készül.” Csupán azt kérem – folytatta Lukács –, hogy „semmi mással nem törődve fejest ugorjanak az új világ árájába.” (Irodalom és demokrácia. Bp., 1948. 188. p.) Sík Sándor keserűen ironizál ezen a lelkesült felszólításon az éppen újraindult folyóirat szerkesztőségi beköszöntőjében: „...minden jogunk meg van rá, hogy ezt a feltételt nem szektárius módon, hanem nagyvonalúan, a szellemi szabadság nagy elve szerint értelmezzük... Mi hisszük és tudjuk, hogy ez az új demokrácia végelemzésben az Evangéliumból született, és szálnalmas, vagy tragikus kísérlet marad az Evangélium nélkül, – így nélkülünk, Evangéliumból élők nélkül is. Hogyne mondhatnánk igen rá! Fejest ugorjunk nem is kell hiszen nyakig ebben úszunk, mióta egyáltalán úszni tudunk.” (Vigília, 1946. 1. sz. 3. p.)

Amikor pedig 1950 nyarán (mintegy „előkészítve” a kormány és a püspöki kar ősszel bekövetkezett megállapodását) az MDP Központi Vezetősége határozatot hozott a „klerikális reakció (= az imperialista háborús uszítók ötödik hadoszlopa) elleni harcról”, akkor már világossá vált, hogy hosszú időre, elérhetetlen messzeségbe került a Sík Sándor-idea: „minél tökéletesebben azt és úgy adni, ami a lelket eltölti”. (Jellemző az is, hogy a Vigília 1987-ben megjelent repertórium, egészen 1960-ig, „a magyar egyház és a katolikus egyház” témakörben egyetlen publikációt sem regisztrál.)

Sík Sándor halála után *Mihelics Vid*, majd 1969-től *Rónay György* került a folyóirat élére. Érdekes, hogy az ekkor Párizsban megjelenő Irodalmi Újság értékelése szerint ettől kezdve a Vigília, bár „nem tartozik a hivatalos pecséttel megjelenő folyóiratok közé, címéhez méltóan valóban virraszt és őrködik.” Nem volt viszont ilyen kedvező a vélemény 1982-ben, amikor például annak a *Király Istvánnak* adott lehetőséget a folyóirat a hazafiság fogalmáról értekezni, akiről az Irodalmi Újság nem kevesebbet állított, mint, hogy „volt ő már híve Hitlernek, Horthynak, Rákosinak, Nagy Imrének, aztán megint Rákosinak, Gerőnek, Farkasnak, Kádárnak, – mindegyiknek akkor és addig, amikor és ameddig az illetőnek magasan tündökölt, vagy látszott tündökölni a csillaga.” (1982. 4. sz.)

Ilyen, a helyzet-kényszerítette következetlenség természetesen tapasztalható máskor is. Például abban a szerkesztőségi köszöntőben, amelyben Miklós Imrét üdvözlük abból az alkalomból, hogy 10 éve tölti be az Állami Egyházügyi Hivatal elnöki székét: „Folyóiratunk mostani megújodása is része és következménye a nemzeti egységet teremtő szövetségi-partneri viszonyoknak, amelyet Miklós Imre komolyan gondol, elkötelezetten szolgál és cselekvő módon igyekszik erősíteni, szélesíteni...” – így a laudáció.

De ugyancsak e kor abszurdításaihoz lehet adalék az a levél is, amelyben a Művelődésügyi Minisztérium Kiadói Főosztálya válaszol az Egyházügyi Hivatalnak (!), egy katolikus költői antológia (többek között *Falu Tamás*, *Mécs László*, *Rónay György*, *Kerényi Grácia*, *Pilinszky János versei*) kiadására tett javaslatára: „...formailag nemigen lehet opozíciót emelni a megjelenéssel kapcsolatban. Fel kell azonban figyelni néhány vers rosszízű politikai allúzióira, bizonyos szimbolizmusra, amely – sokszor ugyan áttételesen – éles politikai tendenciát fejez ki”. Baj van a szerzői önéletrajzokkal is – véli az irat előterjesztője. Nem helyénvaló ugyanis a katolikus költők rossz sorsát érzékeltetni egy olyan „finom kis mondatocskával, hogy a Vigiliában jelennek meg versei, jelenleg gépkocsivezető...” (Irányított irodalom. Bp., 1992. 318. p.) Mindeközben pedig *Lukács József* arra figyelmezteti a lapot, hogy „örvendetesebb lenne, ha differenciáltabban ítélné meg a katolikus kultúra múltját, kritikusanban szemlélné annak történelmileg negatív vonásait is.” (Vallás és vallásosság a mai Magyarországon. Bp., 1987. 136. p.)

Így keresztezik egymást, haladnak együtt, vagy találkoznak és válnak el a köztörténetnek és magának a folyóiratnak az útjai, keserű gyöttrődések közepette. *Tomka Miklós* vallásszociológus talán ezért is sorolja az átmenet kérdőjelei sorában az elsők közé azt a problémát, hogy vajon tudunk-e tanulni a kommunizmusból, azon túlmenően, hogy megpróbáltuk elviselni. Hiszen „nincs okunk és módunk arra, hogy új történelmet kezdjünk” – írja. Múltunknak ugyanis nem arra kell választ adnia, hogy ki, mikor, hogyan volt hős, vagy

áruló, hiszen „sem embereket, sem pártokat, sem korszakokat nem lehet vagy-vagy módra, fehérre vagy feketére osztályozni.” (Keresztények és demokrácia. Róma. 1992. 54. p.)

A mára térve, a Vigilia elmúlt évben megjelent példányaiba belelapolozva magától adódik a kérdés: vajon feleletet ad-e a töprengő katolikus értelmiség azon problémáira, amelyekre éppen itt és most keresi a választ. Az olvasó tájékozódását mindenképpen elősegíti a folyóiratnak az az immár hagyományosnak mondható szerkesztési elve, hogy egy-egy fontosabbnak, vagy időszerűbbnek vélt témához több szerzőtől gyűjt össze tanulmányt, írást. Az eltérő (olykor egymásnak is ellentmondó) vélemények ugyanis lehetővé teszik a probléma sokszempontú vizsgálatát, és végsősoron az olvasó feladata marad eldönteni: melyik szerző véleményét tartja saját felfogásához legközelebb állónak. A tavalyi év első száma például az egyház és a pluralizmus viszonyát elemezte, és az egyik tanulmányban egy igen fontos, általánosabb érvényű megállapítást is tett *Wildmann János* teológus: „Úgy látszik, az egyház megtalálta helyét a pluralista társadalomban és megelégszik azzal, hogy saját hatalmi, és intézményes érdekeinek előtérbe helyezése helyett eligazítást és tájékozódást nyújtson az embereknek.”

Az etnikai-vallási-kulturális-nemzeti ellentétek kiéleződésének korában vajon mit kell tennie az egyháznak az etnocentrizmus, az idegengyűlölet ellen? Erre kereste a választ a Vigilia májusi száma, és nem lehet véletlen, hogy éppen a kolozsvári irodalomtörténész, *Cs. Gyimesi Éva* hívta fel a figyelmet: „Mert vannak olyan politizáló értelmiségiek, akik a keresztény értékek lejáratásához csupán a szó hatalmát veszik igénybe, s miközben evangéliumi eszmények védelméről beszélnek, kilúgozzák legértelmesebb fogalmainkat, mindenekelőtt a keresztény jelző eredeti tartalmát.”

A teológiai gondolkodás antiliberális oldalát erősítette újabb érvekkel *Paskai Lászlónak* a Szent István Társulat ülésén elhangzott előadása, amelyet a folyóirat hatodik száma közölt. A bíboros szerint a szélsőséges liberalizmus a diktatúrát követően hazánkban is megjelent. E „tetszetős tan” jellegzetes vonásai ugyan még csak most alakulnak ki, de „az előző rendszer materialista és vallásellenes beállítottságát megőrizte”, és ez a „vallás visszaszorítására való törekvésben” jut kifejezésre – írta Paskai László. A liberális oldalról megfogalmazott ellenvéleményekből úgy tűnik, ebben a kérdésben elhúzódó konfrontációra rendezkedtek be a szembenálló felek.

A világegyházban zajló fő áramlatokkal foglalkozó júliusi szám is aktuális kérdésekre keresi a választ. Mi a laikusok szerepe az egyházban? Az egyik szuperhatalom összeomlása után milyen esélyei vannak az igazságra épülő, erőszakmentes világbékének? És vajon melyek a legsürgetőbb teendők ma, itt, térségünkben? Különösképpen nekünk elgondolkodtató *Thomas Hoppe* teológusnak, ez utóbbi kérdésre adott válasza, bár tanulmánya eredetileg egy német folyóirat számára készült. Többek között megállapítja: „Békepolitikai szempontból nem volna kívánatos Európában sorra tárgyalások alá venni a politikai határokat. Még ha az EBÉE keretében tudatosan nyitva hagyták is a határok békés revíziójának a lehetőségét, nem szabad elhithetnünk magunkkal, hogy ezzel nem lépnénk egy rendkívül kockázatos útra. Legfontosabb feladatunknak azt kell tekintenünk, hogy politikai-jogi garanciákat kapjunk az etnikai vagy vallási kisebbség státusához, olyan módon, hogy ne legyen többé indokuk a fennálló nemzetállami egységből kiválásra.”

Nyolc éven át főszerkesztője, de szinte egész életében szerzője volt a Vigiliának Rónay György, az író, költő, irodalomtörténész. Születésének 80. évfordulójára az októberi számunkban emlékeztek meg.

A folyóirat tavalyi kínálatából kimagaslónak tűnik az utolsó, decemberi szám. A magyar katolikus értelmiség mibenlétéről, helyzetéről, feladatairól gyűjtöttek össze adatokat, véleményeket. Az értelmiség nem foglalkozást, hanem létförmát választ – állapította meg Lukács László (aki már tizedik éve főszerkesztője a folyóiratnak) –, „a közvetlen adottságot kritikusán szemlélő, a jelenből a múltba tekintő, a többet, az újat, a teljesebbet kereső ember gondolkodásmódját és életét”.

Végül – és ezért különösen fontos ez a decemberi szám – megpróbálják számba venni a mai, magyarországi katolikus értelmiségi műhelyeket. Azt, hogy hol folyik ma a katolikus értelmiségi képzése, milyen szervezetekben, intézményekben, társulásokban zajlik ma az életük. Ennek során a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kara Le-

velező Tagozatával éppúgy megismerkedhetünk, mint a pécsi Keresztény Értelmiségi Műhely munkájával. Nemigen ismeretes például az, hogy a Katolikus Társadalomtudományi Akadémiának öt tagozatában tavaly már mintegy háromszáz hallgató vett részt a társadalomtudományi, kulturális, illetve a tömegkommunikációs ismeretek elsajátításában. A Barankovics Akadémia programjaival, előadásaival viszont a napilapok hirdetései rovataiban olykor találkozhatunk. Ez a dokumentáció – amely csak a kiindulópontja egy készülő, teljesebb regisztrációnak – a nem katolikus érdeklődő számára is fontos lehet.

A Vigília egészében hozzájárul ahhoz a feladathoz, amelyet a II. Vatikáni Zsinat is megfogalmazott: „a kultúrák egyre gyakoribb találkozása őszinte és gyümölcsöző párbeszédre vezessen a különböző csoportok és nemzetek között, de ne bolygassa fel a közösségek életét, ne merítse feledésbe az elődök bölcsességét, és ne mossa el a népek jellegzetességeit.”

RÉVÉSZ BÉLA

Az Én mögött elterülő ismeretlen

Földényi nagyon jól ír. „Mint egy angyal”, mondták volna hajdanában. Most itt pedig azért mondom, hogy pontosítsak: mint a bukottság minden lélek-kínját és szelleműtvesztőjét ismerő mégsem-bukott-angyal. Megingott, elképzelte és meggondolta a zuhanást, aztán valamiféle megmagyarázhatatlan kegyből, mégsem zuhant. Utána pedig beszámol a megingás pillanatában megélt zuhanásáról. Mindez képzelgés lenne, ha nem lenne látomás. Látomás azért lehet, mert Földényi festményeket és rajzokat nézve ingott meg, azokat látta egy lelkiileg-szellemileg szabadjára engedett szédületben, amit valójában nem is a ránézéskor, hanem szövege írásakor látott. Így mégiscsak látomás.

A szöveg viszont megszedülés nélkül szédítő: elegáns, lírai, egyszerű; kosztolányisan könnyed, bár szerzőjének sztoicizmusa *Kosztolányiénál* kevésbé visszafogott: a szenvedélyeket nemcsak elszenvadni akarja, élvezni is. Friss, magával ragadó, elragadtatásra készítő: egyszerre könnyed és lehengerlő.

Az olvasónak ugyanis nincs sok esélye. Goya Szaturnusz felfalja gyermekét című festményének értelmezését kapja, egyre nagyobb koncentrikus körökben, melyek fejezetről fejezetre nemcsak Goya életművét, hanem a nietschei kétezer éves „Isten halott” lét- és gondolatörvényt is magukba vonják, illetve abból gyűrűznek elő. Ezt a poklot olyan *Vergilius* járja és járhatja be szövegeivel, aki elméjében hordja az elveszett paradicsomot és a stílus Beatricéjét. Nélküle ezt a poklot ilyen líraian lágy fenségességgel bejárni nem lehetne.

Szerintem Földényi műveire, így a Goyá-ra is áll, amit *Caspar David Friedrich* című könyvében a giccsről és Friedrich műveiről ír (Budapest, Helikon, 1986. 79. p.) „A giccs is nyíltan, szemtől szembe vall, anélkül azonban, hogy ennek festői problémáival számot vetne. Nem véletlen, hogy Friedrich festészete a tájképgiccs talán legtermékenyebb talajává válhatott. A döntő különbség az, hogy a giccs nem óhajt *mindenható* lenni: nyíltan vállalja ugyan a vallomást, anélkül azonban, hogy ebből szubjektív mitológiát teremtené. A vallomás ettől ömlengéssé válik, amiben nem nehéz a hiúság nyomára bukkanni. Mert a giccs lényege az, hogy a festő nem vállalja önnön esendőségét, hanem a nézőt ennek éppen az ellenkezőjéről akarja meggyőzni: csalhatatlannak, tévedhetetlennek tünteti fel magát. A giccses művek mindig kinyilatkoztatnak valamit; felülmúlhatatlan biztonsággal ítéleznek az élet dolgairól – arról, hogy mi a szép, mi a csúnya, mi a vonzó, mi a taszító – és ettől olyan lehengerlőek, de ugyanakkor unalmasak is.”